

A szentként tisztelt „surányi Vénusz”:

Bosnyák Zsófia

Előtanulmány egy készülő könyv megírásához

A 2024-es év novemberében a felvidéki szlovák közvéleményt a rendőrség túlkapásaival összefüggésben egy különös eset borzolta fel. November 16-án késő este a közrend megzavarása miatt rendőrök hívtak ki Zsolna egyik utcájába. A helyszínen megtudták, hogy a zaj forrása egy férfi volt, aki fejszével fenyegetőzött. Megtagadta az együttműködést a rendőrökkel, mi több, egyiküket megtámadta és megsebesítette. A rendőrök egyike elektromos sokkolót használt, hogy lecsillapítsa, de a férfi rövid időn belül a helyszínen meghalt. A rendőrséggel szembeni túlzott közharag csak azután csillapodott, hogy nyilvánosságra hozták az áldozat kilétét.

Az áldozat egy 46 éves, mentális problémákkal küzdő férfi volt, aki 15 évvel korábban, 2009. április elsején azzal okozott országos felháborodást, hogy Vágtapolcán benzinnel leöntött és felgyújtott egy történelmi ereklyeként tisztelt koporsót a helyi templom lorettói kápolnájában. A koporsóban **Bosnyák Zsófia** bárónő holtteste volt. A négyszáz éves addig sértetlen állapotban lévő mumifikálódott maradványok porig égtek.

A gyújtogató tíz óra körül érkezett a vágtapolcai templomba. Gyúlékony anyag volt a hátizsákjában. Egy közeli cukrászdában elkérte a templom azon részének kulcsait, ahol a múmiát tárolták, és beírta nevét a vendégkönyvbe, ami általános eljárás volt. Bement, kivitte a templomból a koporsót, feltörte az üvegfedelét, ráöntötte a gyúlékony anyagot, meggyújtotta, és végignézte, ahogy az úrnő múmiája a lángok martalékává vált.

Az elkövetőt, aki beismerte a bűncselekményt, a rendőrség a helyszínen őrizetbe vette. A nyomozó halottgyalázás bűncselekményével vádolta meg, amely egytől öt évig terjedő börtönbüntetéssel jár. A gyújtogatót azonnal átszállították a Zsolna melletti Bytčica pszichiátriai osz-

tályára, ahol intézeti kezelésre utalták. A tettes, aki felgyújtotta a szentnek tartott Bosnyák Zsófia maradványait, pszichiátriai kórházba került. A 31 éves zsolnai fiatalember cselekedetének oka mentális betegsége lehetett.

A szemtanúk szerint az elkövető nevetett a pusztítás láttán. Megbilincselve ült egy fa alatt, és azt kiabálta: „Öljetek meg, öljetek meg!” A zsolnai megyés püspök, Tomáš Galis mély sajnálatát fejezte ki a Szent Márton-plébániatemplomban eltemetett Bosnyák Zsófia maradványainak barbár megsemmisítése miatt. Az ereklyék már 280 éve köztiszteltnek örvendtek, és addig a térség sok viszontagsága közepette sem voltak kitéve ilyen megbecstelenítésnek és megszenteltetésnek.

Bár Bosnyák Zsófia tisztelete a századok során elhalványult, mégis erényes, szent nőként élt a nemzet tudatában. Hitét, Istenbe vetett bizalmát, házastársi hűségét, a szegények iránti szeretetét példaképként állítják a magyar nők elé. A XIX. század végén és a XX. század elején, amikor egyre nagyobb teret nyer a szélsőséges szabadelvűség, a harcias nők ideálja, szükség volt olyan személyeket kiemelni, akiket a vallásosság és szegények iránti könyörületesség jellemzett. 1911-ben X. Piusz pápa boldoggá avatja Szent István király nejét, Bajor Gizellát, a második világháború éveiben, 1943-ban pedig XII. Piusz pápa szentté avatja Boldog Margitot, IV. Béla királyunk lányát. Ők a magyar katolikus egyház többi boldoggá és szentté avatott személyével együtt gazdagították az egyetemes katolikus egyház női szentjeinek archetípusait.

A mai korszakban az újonnan felbukkant ideológiák hatására elvesz a nők iránti tisztelet, ezért ma is fel kell mutatni egy olyan különleges nő és anya ideálját, amilyen Zsófia volt.

A múlt század húszas éveiben erre már találunk példát. A Magyar Közigazgatás nevű hetilap 1928. évi pünkösdi száma a szerkesztői előszóban a többi között hangsúlyozza, hogy Bosnyák Zsófia megtanította háza népét arra, hogy a szenvedők iránti könyörület az Isten legszentebb ajándéka.¹ Amikor az iskolák arra ösztönzik az osztályfőnököket, hogy szeretettel tekintsenek növendékeikre, Bosnyák Zsófiát emelik ki, akinek „lába még hóban, fagyban is meleg nyomokat hagyott maga után; az ilyen nagy, nemes léleknek lépteit, még ha pusztába térnek is, üdítő forrást, nyíló virágot fakasztanak sarkuk nyomán”.²

A második nagy világgégés és az azt követő ideológiák nem kedveztek annak, hogy az esetek és a szenvedők gyámolítóit piedesztálra emeljék. Érdekes módon az 1989–90-es rendszerváltás után Bosnyák Zsófia neve is csak a szlovák katolikus egyház berkeiben vetődött fel, azzal a céllal, hogy megindítsák boldoggá avatásának folyamatát. Tudvalevő, hogy a szlovák katolikus egyháznak a XXI. század elejéig nincsenek szentjei. A vallásszabadság új körülményei között Ján Chryzostom Korec bíboros, nyitrai megyés püspök válaszolt ezekre a felhívásokra, és 1997. november 23-án – a felújított vágtapolcai plébániatemplom felszentelése alkalmából – bejelentette, hogy egyházmegyei bizottságot nevez ki a boldoggá avatási eljárás iratainak elkészítésére. E bizottság tevékenysége a mai napig folytatódik, főleg a történelmi írott anyagok begyűjtésére összpontosítva figyelmét.

Ki is volt Bosnyák Zsófia? (1609–1644)

Családjának gyökerei a délszláv Boszniába nyúlnak vissza. A török invázió hatására a család először a mai Szlovénia területére menekült, ahol II. Lajos magyar király megerősítette Bosnyák Jakab családjának ősi kiváltságait, de később a Bosnyák nemzetség tagjai Pozsony és Nyitra vármegyékben telepedtek le. 1554. augusztus 27-én az uralkodó I. Ferdinánd Bosnyák

Márknak új címet adományozott. Márk egyik fia, András feleségül vette Illyésházy Katalint, és ebből a házasságból született Tamás. Ő Surányban szerzett birtokot.

Bosnyák Tamás először a surányi vár, majd a füleki erőd kapitánya lett – az erőd fontos volt a törökellenes védelem során. 1596. október 26-án részt vett a mezőkeresztesi csatában is, ahol súlyosan megsebesült, de bátor katonának és hadvezérnek bizonyult. 1608-ban II. Mátyás a pozsonyi koronázásán aransarkantyús vitézzé avatta, majd egy év múlva bárói címet adományozott neki. Bosnyák Tamás 1604. január 26-án Füleken feleségül vette a Heves vármegyei Kenderessy Máriát³, akiről annyit szükséges megemlíteni, hogy Szentmáriai György özvegye volt. Az ilyen házasságok akkoriban gyakoriak voltak, mivel ezek által gyarapodott a családi vagyon.

Kettejük házasságból hét gyermek született: Tamás, István, Zsófia (1609. június 2-án Surányban), Judit, Katalin, Anna és Magdaléna. Történetünk főhőse, Zsófia az írott források szerint szerény és jószívű volt. Gyerekkoráról kevés forrásanyag áll rendelkezésünkre. Az ifjúságát valószínűleg az oszmán–magyar határsáv közelében, Fülek és Surány között tölthette. Fülek annak idején a térség egyik adminisztratív központja volt, a füleki vár pedig biztosította a térség védelmét. Nem beszélve a vallási életről, mivel a ferencesek egyik kolostora is ott működött. Zsófia 1624-ben koszorúslányként részt vett Esterházy Miklós és Nyári Krisztina esküvőjén, amelyet a felső-magyarországi Szucsányban Pázmány Péter esztergomi érsek (akkor már nagyszombati székhelyű) celebrált.

Zsófia 17 éves korában feleségül ment Serényi Mihály báróhoz, akinek az apja, idősebb Serényi Mihály 1592-től, amikor Füleket visszavették a törököktől, Bosnyák Tamás elődje volt a füleki kapitányságon. A Serényi család Erdélyből származott, és több birtokkal rendelkezett Morvaországban. Közvetlenül az esküvő után Zsófia elköltözött a morvaországi bojkovicei (németül Bojkowitz)⁴ Světlov-kastélyba.

¹ Pünkösdi verőfényben. In: Magyar Közigazgatás. XLVI. évf., 1928, 22. sz., 1. old.

² FESTETICS Pálné, gróf: Hősi szellemet! In: Országos Polgári Iskolai Tanáregyesületi Közlöny. XLVII. évf., 1943. április, 8. sz., 257. old.

³ Kenderessy Mária 50 éves korában, 1625 körül meghalt. Röviddel ezután, 1627-ben Bosnyák Tamás újra megnősült: elvette Zádori Katalint, aki Csehi Miklós özvegye volt.

⁴ A településnek több magyar vonatkozása is van. 1087-ben Eufémia, I. Béla magyar király és a lengyel Richenza hercegnő lánya egy nappal férje, a Přemysl királyi családból származó I. (olmützi) Ottó halála után Bojkovicét a rajhradi (németül Groß Raigern) Benedek-rendi kolostornak ajándékozta. Bocskai seregei is többször megostromolták, míg 1613-ban Serényi Ferenc birtokába került.

Ez a házasság nagyon rövid ideig tartott, mert Serényi Mihály 1626 tavaszán hirtelen megbetegedett. Súlyos betegen 1626. március 10-én megírta a végrendeletét, amelyben megemlékezett a szegényekről is, akik iránt nagylelkűséget tanúsított. Bizonyos, hogy felesége, Zsófia is támogatta férjét ebben. Serényi a bojkovicei Světlov várában halt meg. Felesége mint özvegye írta alá az 1626 májusában kelt levelet, amelyet az apjához intézett, s amelyben arra panaszkodott, hogy a nádor (gróf Esterházy Miklós) kedvezőtlenül beszélt róla, a szegény özvegyről. Zsófiát még abban az évben újabb csapás érte, elvesztette édesanyját, majd egy évvel később testvére, a 22 éves Tamás halt meg Kismartonban. Mivel apja gyakran betegeskedett, Zsófia hazatért a Světlov-kastélyból, hogy ápolhassa őt.

A másik főszereplő: Wesselényi Ferenc

Wesselényi István és Dersffy Katalin fiaként született 1605-ben. Amikor kétéves volt, meghalt az anyja. A nagyszombati jezsuita kollégiumban tanult, ahol áttért a katolikus hitre, és Szűz Mária nagy csodálója lett. Fiatalemberként Bosnyák Tamás füleki kapitány szolgálatában részt vett a törökellenes harcokban.

Wesselényi Ferenc huszonöt éves volt, amikor megkérte Bosnyák Tamás füleki kapitány lányának, Zsófiának a kezét. Zsófia, amikor úgy döntött, hogy összekapcsolja sorsát Wesselényi Ferencével, húszéves volt, de már özvegy. Házasságkötése után Vágtapolca⁵ lett az új otthona, ahová 1630 elején költözött. Itt, a vágtapolcai kastélyban született mindkét fia, Ádám (1630) és László (1633). Bosnyák Zsófia a korának megfelelő ideális feleség lehetett: a szüntelenül harcoló főúrnak megpihenésre szánt családi tűzhelyként kínált csöndes, tiszta boldogságot.

A korról, amelyben mindketten éltek, egy mozzanatot mindenképp fontos kiemelni. Azok a nagy katasztrófák, amelyek a XVI. és XVII. század folyamán sújtották a magyar nemzetet, a nemzet lelki szükségletévé tették a mély vallásosságot. Ez tapasztalható volt mind a reformáció, mind az

ellenreformáció időszakában. Mindkét esetben szükség mutatkozott arra a nagy erkölcsi erőre, amellyel a magyar nemzet e bonyolult és ellentmondásos korszakot túl tudta élni. Ennek pedig a legszilárdabb fundamentuma a mély, meggyőződéses istenhité és a vallásosság volt. Az istenhité nemzetfenntartó erővé vált a török támadásai következtében, és így az alapjaiban megrendült állami, társadalmi és családi élet vallás erkölcsi elemekkel szövődött át. Ez az istenhité és vallásosság rendkívüli mértékben volt jelen Bosnyák Tamás családjában, különösen két gyermeke, István és Zsófia életében. István (édesapja érthető ellenkezésére, aki katonaember volt) egyházi pályára lépett, és a rövid, de felemelkedő pályafutását nyitrai püspökként fejezte be.

Zsófia soha nem utasította el a rászorulóknak segítségkérését. Már az első házassága alatt sokat adakozhatott, bár erről nincsenek közvetlen írásos adatok. Van viszont bizonyíték arra, hogy férje a végrendeletében meghagyta, hogy a szegényeknek és rászorulóknak havonta 25 aranyat osszanak szét, ami annak idején nagyon jelentős összegnek számított, ezenkívül kötelezte a hozzátartozóit, hogy naponta ebédre is gondoskodjanak a rászorulóknak részére. Csak azt kérte ellenszolgáltatásként, hogy imádkozzanak a lelki üdvéért. Feltételezhetjük, hogy az ilyen megfogalmazásra a nyomatékot nem mástól, mint feleségétől kapta. Zsófia második férje, Wesselényi viszont más lelkületű, az élet, a viharos küzdelem, a cselekvés embere volt, aki a saját igazát, ha szükség volt rá, karddal is kiharcolta.⁶ A duzzadó életerő, nem közönséges ambíció űzte ismeretlen mezőkre, ahol a veszedelmek mellett babér és élvezet is terem. Fölkeresi a harmincéves háború véres színterét, harcol cseh földön a svédek, majd idehaza a törökök ellen; kardjával hírt, nevet, dicsőséget szerez; elnyeri a király elismerését, nemzete nagyrabecsülését, s megalapozza későbbi, túl merész ívben záródó pályafutását, mindeközben pedig a kihamvadtnál családi tűzhelynél kesergő hitvesre ráborul az elhagyatottság.

⁵ Ma Teplicka nad Váhom, közigazgatásilag Zsolna része, de a magyar nyelvű irodalom is sokszor csak Teplicska néven említi.

⁶ Deák Farkas idézi, hogy Krakkóból visszatérve egyik katonáját, Szeghy Miklóst kardjával „átütötte”, Horvát János nevű nemes ifjú és Bárdi Pál apródja ellen gyilkossági merényletet követett el, míg Révay Ferenc Túróc vármegyei főispánt megtámadta azzal a céllal, hogy elfogja őt. Lásd Deák Farkas: Wesselényi Ferenc. Századok, 1882, 356. old.

Zsófia további életútjában ugyan nem találni följegyzésre érdemeset, de az egyszerű nép a gyönyörűséges asszony törekeny alakját a lelkébe fogadta, s a sztrecsényi⁷ vár úrnőjének bús életétől megihletett fantázia legendákat szőtt. E regék legszebbjeit Mednyánszky Alajos báró jegyezte föl,⁸ halhatatlanságot szerezve Zsófiának, akinek az életéből e hagyomány megőrizte azt, ami rendkívüli és megkapó volt, s amit a történészek elmulasztottak feljegyezni.

Természetes a feltételezés, hogy a magára hagyott hitves bús magányában meg nem szűnő reménnyel várja a hön szeretett férjét, gyermekeinek apját. A regélők szerint órák hosszat ült a vár erkélyén, és vágyakozó szemmel fürkészte a Vág menti utakon közlekedő jövevényeket. Több mint valószínű, hogy a viszontlátás az idő múlásával ritkább és hidegebb lett. Zsófia a várasszony szerepét vállalta fel, hiszen Wesselényi a folytonos harcnak élt. Szállongó hírek gonoszabb dolgokat is terjesztettek, amelyeket a magyar történetírás tényekként fogadott el. Még a nagy történészünk, Acsády Ignác is, aki Wesselényi és Széchy Mária történetének legalaposabb tudományos feldolgozója volt, pl. ezt jegyezte le: „Wesselényi gyakran és sokáig maradt távol nejétől, s másutt keresett szórakozást, víg cimboráknál, szép asszonyoknál”.⁹ Ugyancsak így írt róla a Bosnyák család életrajzírója, Matunák Mihály is, aki szerint szilaj szenvedélyeinek kielégítését „víg cimborák és ledér asszonyok” társaságában kereste.¹⁰ De ők is csak a mendemondákra hagyatkoztak.

Zsófia meg volt bizonyosodva arról, hogy férje nem veszítette el a lelkét. Érdekes módon ezt a szlovák történészgárda egyik képviselőjének tollából kellett az olvasónak megtudnia, aki általában tartotta mind a történeti forrásokban, mind a hagyományokban fölhangzó vádatokat, melyek szerint Wesselényit még első neje életében bűnös viszony fűzte Széchy Máriához.¹¹

Ha a szállingózó álhírek eljutottak is Zsófia fülébe, súlyuk nem nyomasztotta szívét, nem tört meg hitvesi és anyai büszkesége, mivel vigasztalást talált mély és erős hitében és a vallásossággal átszött mindennapjaiban. Az élet csapásait Istentől ráért megpróbáltatásoknak tekintette, s hitestársi és anyai keresztjének terhe alatt szinte emberfeletti lelkierővel folytatta azt az utat, amelyet a sors és a Mindenható kiszabott számára. A családi tűzhely mellett, ahol nem mindig lehetett jelen a férj, egy másik családot alapít a folytonos háborúk által megnyomorított vidék árváiból és szegényeiből. A törekeny asszony megedződött a két nagy törökellenes harcosnak, Bosnyák Tamásnak, a korán elhunyt édesapának és Wesselényi Ferencnek, az állandóan harci kalandokba keveredett férjnek a környezetében, s így lett az elesettek védőangyalává és gyámolítójává. Évszázadok múltán el sem tudjuk képzelni, mennyi testi és lelki szenvedésen mehetett keresztül.

A sztrecsényi vár közelében, szédítő mélység fölött fölnyúló meredek sziklacsúcson kápolna emelkedett a Szűzanya tiszteletére. Ez a kápolna volt ájtatoskodásának helye, és a vágtapolcai templom, amelynek hajnali miséjét talán soha nem mulasztotta el, s a várból odavezető hosszú utat nyáron és télen, hóban és fagyban mezítláb tette meg. Prohászka Ottokár, a nyitrai születésű tudós püspök egyik írásában így bátorítja a híveit: „Bosnyák Zsófia Sztrecsnó várából Teplickára járt templomba, télen is, hóban is, s ha szolgálócskája fázott, azt mondta neki: »Lépj az én nyomomba«; s íme a nyom meleg volt. Izzó lelkek hóban, fagyban is meleg, kőben, sziklákban is puha nyomokat hagynak maguk után. Gyerünk nyomaikban!”¹²

Különös figyelmet fordított a szegények és a szenvedők megsegítésére. Férjével, Ferencel együtt kialakítottak és fenntartottak egy xenodochiumot, vagyis ispotályt a szegények

⁷ Ma Strečno, magyar neve hivatalosan Sztrecsény, de említik magyarosítottan Sztrecsnóként is.

⁸ Mednyánszky Alajos: Festői utazás a Vág folyón, Magyarországon. 1825. Ford. Soltész Gáspár, szerk. Katona Tamás, ill. Joseph Fischer; Európa–Tatran, Bp.–Bratislava, 1981 (Bibliotheca saeculorum)

⁹ Acsády Ignác: Széchy Mária. 1610–1679. (Magyar Történeti Életrajzok) A Magyar Tudományos Akadémia és a Magyar Történelmi Társulat megbízásából szerkeszti Szilágyi Sándor. Budapest, Franklin-Társulat Könyvnyomdája, 1885, Budapest, a Magyar Tört. Társulat Kiadása, 1885, 106. old.

¹⁰ Matunák Mihály: A magyarbéli Bosnyák család története. Különlenyomat. Körmöcbánya, 1895, 58. old.

¹¹ Lásd Kočiš, Jozef: Žofia Bošňáková a Teplicka nad Váhom. Jozef Bláha, Žilina, 1993, 15–16. old.

¹² Prohászka Ottokár: Jézus kínszenvedése. In: Prohászka Ottokár összegyűjtött munkái. Sajtó alá rendezte Schütz Antal. VII. kötet. Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, ötödik kiadás, Budapest, 103. old.

részére. Ezt a fájdalmas Szűz Mária tiszteletére alapították, és róla nevezték el (Xenodochium in honorem Septem Dolorum Beatae Mariae Virginis). Az épületre keresztet helyeztek. A szegények és elhagyottak, az árvák származásra és hovatartozásra való tekintet nélkül itt találtak menedéket. A menhelyet „hospitale”-ként, azaz kórházként is említették. A kezelés költségeit is fedezte a hagyaték. Létrehoztak egy alapítványt 1000 arany összegben. Ebből a pénzből, amelyet kikölcsönöztek, kamat folyt a menhely javára.

A Wesselényi család mint patrónus nagylelkűen gondoskodott a birtokon lévő plébánia és templomok ellátásáról. A leltár, amelyet a későbbi vágtapolcai pap jegyzett fel, közvetlenül Bosnyák Zsófiától származó szakrális tárgyakat említ. Az adakozás mellett Zsófia bírálni is tudott, nem rejtette véka alá véleményét, többször is hangot adott igazságérzetének, főleg akkor, amikor ártatlanok meghurcolásáról volt szó.¹³

Bosnyák Tamás aranysarkantyús végvári vitéz, akiről hosszú betegsége alatt Zsófia gondoskodott, 1634 decemberében meghalt, és Zsófiának két évvel később el kellett búcsúznia 22 éves nővérétől, Katalintól is.

Ha valaki azt gondolná, hogy a mély vallásosság csak Zsófiára vonatkozik, ki kell őt ábrándítanunk: 1637. január 17-én Füleken tartózkodik Terugia János, a Szent Ferenc-rend biztosának titkára, aki felvette hadadi Wesselényi Ferencet, a füleki kapitányt és nejét, Bosnyák Zsófiát *Szent Ferenc szerzete érdemeinek részesei közé*.¹⁴ Az ilyen felvétel kemény kötelezettségekkel is járt, főleg a betegek, szegények és elesettek irányában. A többi isteni erénnyel együtt reményt adni nekik ahhoz, hogy nemcsak Isten országának egyenrangú gyermekei, hanem az emberek alkotta földi társadalomnak is. Zsófia később is, amikor már lelki nyugalomra vágyott, a pápai nunciushoz fordult abbeli kérelmével – s engedélyt kapott rá –, hogy minden esztendőben kétszer bemehessen e kolostorba „lelki vigasztalás nyerése végett”.¹⁵

Két fia nevelésében Zsófia leginkább önmagára volt utalva, mert Wesselényi Ferencet, aki Zsófia apja után a füleki erőd kapitánya lett, számos feladat kötötte ehhez a helyhez. Wesselényit gyakori távolléte és elfoglaltsága arra készítette, hogy feleségére bízta a birtok kezelését. Az egész uradalmi személyzet a birtok adminisztrátorának vezetésével ő alá volt rendelve.

A magyar nagyasszonyok közül ő volt az, aki Árpád-házi Szent Erzsébet erényeit követte. Gyönyörű példáját adta az emberszeretetnek. Hiszen amit ő tett embertársaiért, ahhoz Isten különös segítsége kellett. Hősi lélek kellett ahhoz, hogy férje mellett türelemmel és szelíden viselje a kellemetlenségeket, de a testvéreinek korai eltemetésénél már Isten csodás segítő erejére is szüksége volt.

Viszonylag fiatalon, 1644. április 28-án halt meg, nem egész harmincöt éves korában. Ugyanebben az évben Zsófia bátyja, a harminchét éves István, a nyitrai püspök is elhunyt. Ezt az időszakot az I. Rákóczi György felkelése körüli zavargások jellemezték. Zsófia családja a sztreccsényi várban lakott. Itt, a kápolna alatti sírboltban temették el. Két fiút hagyott hátra, a 11 éves Lászlót és a 14 éves Ádámot. Nevelésük a férjre maradt éppen olyan időben, midőn a közügyek a legnagyobb mértékben igénybe vették figyelmét. Már javában folyt a háború, s Wesselényire mint akkori főkapitányra hárult Fülek, a nagy fontosságú végvár védelme. A szomszédos Murány várát Széchy Mária segítségével bevette, amiért Ferdinánd király neki ajándékozta.

Wesselényit elbűvölte Széchy Mária szépsége és vagyona. Feleségül is vette.

A Murányi vár bevétele és házasságuk története bevonult a szépirodalomba. A nagy Comenius sárospataki tanítványa, Gyöngyösi István írt egy romantikus, 977 soros verses szerelmi elbeszélést a *Márssal társalkodó*¹⁶ *murányi Vénusz* címmel, amelynek középpontjában a vár bevételével szerzett feleség, **Széchy Mária** áll. Az 1664-ben napvilágot látott idillikus történet a XVII. század

¹³ Egy ilyen esetről tanúskodik egy 1632. június 6-án kelt levele, amelyet Thurzó Ádámnak, Szepes vármegye főispánjának írt egy ártatlan ember meggyilkolása miatt.

¹⁴ Karácsonyi János: Szt. Ferencz rendjének története Magyarországon 1711-ig. I. kötet. A Magyar Tudományos Akadémia kiadása, Budapest, 1922, 449. old.

¹⁵ Idézi ugyancsak Karácsonyi János: Szent Ferencz rendjének története Magyarországon 1711-ig. II. kötet. A Magyar Tudományos Akadémia kiadása, Budapest, 1924, 527. old.

¹⁶ Az adott szövegkörnyezetben a társalkodónak az értelme szövetkező, társuló.

gyötrelmes és vigasztalan harcaira olyan gyógyír volt, mint kopár romok tetején nyíló tavaszi virág. A mű kétszáz évig valóságos bestseller volt az olvasók között, több kiadást megélt, amelynek példányait rövid idő alatt szétkapkodták.

Wesselényi Ferenc és Széchy Mária egymás mellett szerepelnek az irodalomban, ahol a murányi Vénusz adott helyet a Marsként viaskodó férjének. A történelemben pedig Wesselényi vezeti be élete szerelmét és hites feleségét. Bár amint azt a kor nagy ismerői leszögezték: „amint Wesselényi nem Mária, úgy Széchy Mária nem Vénusz”.¹⁷ Marsot, a görög és római mitológiai háború istenét csaknem egyértelműen Zrínyire, a költőre és hadvezérré vonatkoztatták, Széchy Mária szépségével pedig több korabeli szépaszszony is vetekedett. Az egyik ilyen (talán Széchy Máriánál is szebb) volt a gyönyörűséges, fiatal, üde surányi Vénusz – Bosnyák Zsófia. Róla is – bár sokkal később – írtak szép verseket, pl. Tompa Mihály (1846) és Garay János (1847), ám ezek nem ivódtak be annyira a köztudatba.

Wesselényi 1646-ban megkapta a grófi címet, és nem egész tíz évre rá az 1655-ös pozsonyi országgyűlés az ország nádorává választotta, ezt I. Lipót hitelesítette. Hét évvel később, IV. Fülöp spanyol királytól megkapta az Aranygyapjas rendet, amely az akkori világ egyik legmagasabb kitüntetésének számított.

1664-ben a vasvári békekötés az arisztokrácia körében elégedetlenséget váltott ki, amelynek következménye főrendi ellenállás lett. És mivel a szervezkedés egyik vezéralakja, gróf Zrínyi Miklós ugyanabban az évben tragikus körülmények következtében meghalt, így annak vezetése Wesselényi Ferenc nádorra szállt. A további történet ismerős. Az összeesküvés kudarcba fulladt, s míg a résztvevőket fejvesztésre ítélték, Wesselényi Ferencet csak az 1667-ben bekövetkezett korai halála mentette meg a nyilvános kivégzéstől.

Wesselényi Ferenc halála után a vágtapolcai birtokot fiatalabb fia, László örökölte. Az idősebb fiú, Ádám fiatalon halt meg, még 1652-

ben. László 1675-ig élt a vágtapolcai kastélyban, ahonnan Lengyelországba menekült, hogy az apjától örökölt ingatlant használja, mivel fennállt a gyanú, hogy részt vett az apja által szervezett összeesküvésben. 1674-ben a császári hadsereg felrobbantotta Sztrecsény várát. Az elkobzott vágtapolcai uradalmat Löwenburg János Jakab császári tábornok és testvére, Löwenburg János Frigyes kapták.

1689-ben a vágtapolcai birtok új tulajdonosa, Löwenburg János Jakab feltárta a sztrecsényi vár romjait. Erre indítékot a kastélyban elrejtett kincsről szóló pletykák adtak. Az omladozó kastély romjaiban nem találtak kincset, de a sérült kápolna alatti kriptában a rothadt koporsók között felfedeztek egyet, amelyben Zsófia ép teste volt. Ez a felfedezés felkavarta az érzelmeket a Sztrecsényben élő emberekben. 1690-ben Löwenburg János Jakab sietve átalakíttatta a sztrecsényi várkápolnát. A koporsót az ép testtel együtt egy magaslatra helyezte. 1690-ben jelentette az érintetlen maradványok felfedezését a nyitrai püspöki hivatalnak, amelyhez Sztrecsény és Vágtapolca is tartozott. Ugyanakkor kérte ennek az emberileg megmagyarázhatatlan jelenségnek a kivizsgálását, és felhívta a figyelmet arra, hogy sokan zárandokolnak Zsófia koporsójához. Engedélyt kért arra is, hogy a koporsót a testtel együtt nyilvános tiszteletre kiállíthassa. Mivel Sztrecsény vára nem volt lakott, Löwenburg gróf úgy döntött, hogy Zsófia földi maradványait birtokának székhelyére költözteti. Ezért 1698-ban áthelyeztette őket a sztrecsényi kápolnából a vágtapolcai plébániatemplom kriptájába.

Harmincnyolc évet kellett várni a nyitrai püspök döntésére. Erdődy Ádám László püspök a körülmények alapos vizsgálata után, 1728-ban engedélyezte Bosnyák Zsófia maradványainak nyilvános kiállítását a vágtapolcai templomban. Löwenburg gróf gondoskodott Zsófia testének méltó helyéről. 1728–29-ben a vágtapolcai templom északi oldalán egy tágas kápolnát építtetett, amelyet Lorettói Szűz Máriának szenteltek. 1729-ben ünnepélyes körmenetben Zsófia maradványait a templom kriptájából az újonnan épített kápolnába vitték át. A barokk koporsónak üvegfedele volt.

¹⁷ R. Várkonyi Ágnes: A rejtőzködő Murányi Vénusz. Helikon Kiadó, Budapest, 1987, 13. old.

A koporsó fölé elhelyezték Zsófia portréját, ahhoz hasonlót, amilyen a sztreccsényi kastélyból származó eredeti festmény. Szinte életnagyságban ábrázolja a grófnőt, élénk színű korhű ruhában. 1797-ben Illyésházy János, aki távoli rokonságban volt Zsófiával, testét aranyozott köntösbe öltöztette, és új barokk koporsóba helyeztette, valamint a talapzatot is megemeltette. A koporsó a maradványokkal 1729-től napjainkig, pontosabban 2009. április elsejéig állt az eredeti helyén.

* * *

Vágtapolca lakói nem hagyják feledésbe merülni Bosnyák Zsófia szellemiségét, emlékét. 1991-ben róla nevezték el a falu egyik utcáját és az ottani egyházi iskolát. 1994-ben márványtáblát helyeztek el a koporsója mellett. 2009-ben minden el volt készítve a születésének 400. és halálának 365. évfordulója alkalmából rendezett

ünnepségre, amikor bekövetkezett az elmebeteg gyűjtogatása. A megemlékezések ugyan méltóságteljesen megvalósultak, de a közhangulatot beárnyékolta a tragédia okozta szégyenerzet.

2010-ben szülővárosában, Surányban, ahol Zsófia nevét viselő iskola is működik, életnagyságú szobrot emeltek tiszteletére.

Máig nem történt konkrét lépés Zsófia boldoggá avatása ügyében. Pedig úgy, ahogy minden reggel várjuk a felkelő nap sugarait, a háborúkkal, botrányokkal, a családok válságával terhes korunkban is reméljük, hogy a köztudatba kerülhet egy olyan életirányt mutató szép példakép, amilyen a surányi Vénusz. Nem a páncélba öltözött, karddal küzdő, harcias amazon, hanem a feleség, az édesanya, aki férjével együtt bizonyosságot tett arról, hogyan lehetséges az evangélium szerint élni és Krisztust követni. Ezt a női ideáltípust sem a rosszindulat, sem a gyűlölet, sem a beteg elme nem tudja elpusztítani.

Bosnyák Zsófia portréja a vágtapolcai templomban

A grófnő ereklyeként tisztelt mumifikálódott holtteste az üvegfedelű barokk koporsóban – 2009-ben felgyújtották